

УДК 39+314.156

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2020-10-9>

Любчик І.Д.

ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ З ЕТНІЧНИХ ТЕРЕНІВ У ПОЛЬЩІ ТА СПОГЛЯДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ У 1944-1946 рр.

У статті автор робить спробу розглянути характер споглядальності міжнародної спільноти за депортаційними процесами українців з території етнічних земель у Польщі впродовж 1944-1946 рр. Реалізацію завдання автор виконує через архівну документалістику, яка певною мірою виправдовує об'ємні цитування. Нині тематика післявоєнного виселення для українців і поляків є неоднозначною, як у трактуванні так і політиці пам'яті. Депортація українців прикордоння є конфліктом історичної пам'яті обох народів: українці хочуть пам'ятати історію, яку поляки воліють забути. Про жахливі умови суспільної адаптації виселених з Польщі в УРСР довідуємось з епістолярію виселених, який надсилався ними за кордон в надії, що листи прочитають родичі. Однак вони були перехоплені Міністерством внутрішніх справ УРСР. Свідома частина місцевої інтелігенції регіону усвідомлювала пасивну позицію міжнародного політикуму та громадськості щодо невиправданого виселення українців-автохтонів, але щиро прагнула і очікувала її допомоги. Про це переконливо засвідчує аналіз Відкритого листа українців, які живуть за лінією Керзона під назвою «Всьому цивілізованому світу» написаного у жовтня 1945 р. Втративши надію на добровільне виселення цей лист був своєрідним рупором українців регіону до міжнародної спільноти, в очікуванні, що будуть почуті і підтримані. Автор робить висновок, що міжнародна спільнота не виправдала надій і сподівань українців, які опинилися у «війні після війни» втративши батьківські землі.

Депортація 1944-1946 рр., місцевого населення з Лемківщини, стала найтрагічнішим етнополітичним експериментом СРСР та Польщі, який доводилося пережити лемкам в новітню добу.

Ключові слова: Закерзоня, депортація, міжнародна спільнота, лемки, адаптація, українці-автохтони.

Серед трагічних сторінок вітчизняної історії новітньої доби, виокремлюється депортація українців з українсько-польського етнічного порубіжжя. Тема, яка останніми десятиліттями отримує то більший, то менший імпульс в обох країнах, серед наукової спільноти, громадськості та політикуму. Звичайно, що своєрідним регулятором актуальності тематичного дискурсу виступає національна політика пам'яті, яка дозволимо собі констатувати є неоднозначною в Україні. Тобто останніми роками ми ставали свідками та учасниками численних конференцій, круглих столів, все частіше чуємо про музеєфікацію тематики, фільмуємо та намагаємося зберегти живу історію у спогадах, однак коли справа кілька разів доходила до прийняття Закону про депортованих усі намагання ніби розбиваються. Власне ці сентенції і продовжують визначати актуальність обраної теми. У своїй статті вкотре прагнемо порушити весь трагізм населення, серед якого насамперед лемки,

холмщаки, підляшці і загалом усі представники так званого Закерзоння, які опинилися сам на сам із жорстокими радянсько-польськими тоталітарними забаганками, прирікши таким чином подібні регіони та їх населення на поступове знищення. Своїм завданням ставимо привідкрити завісу пасивної споглядальності міжнародної спільноти на ці події, а одночасно таке омріяне очікування допомоги самих лемків. Реалізацію цього завдання прагнемо виконати насамперед через архівну документалітику, яка певною мірою вважаємо буде виправдовувати наші об'ємні цитування.

Депортаційні акції ставали основою історіографічних наративів численних авторів у вітчизняних та польських джерелах. Аналізуючи окрему групу досліджень, доцільно виділити дисертаційні роботи В. Кіцака [1], Д. Байкеніча [2], Ю. Боднарчук [3], Р. Кабачія [4]. Проблеми дослідження соціальної адаптації українських виселенців в окремих областях УРСР стали предметом низки статейних публікацій Т. Пронь [5], Т. Гонтар [6], І. Любчика [7].

Певну зацікавленість тематика отримала і серед польських дослідників [8]. Водночас не поділяємо думку Б. Гальчака, коли він пише про депортованих лемків у 1940-х рр., вживаючи абсолютно невідповідні поняття лемки-емігранти, біженці [9].

У 2019 р. вперше на загальнодержавному рівні почали відбуватися заходи приурочені вшануванню депортованих. 2020 р. оголошений роком пам'яті і вшанування депортованих на Прикарпатті. Таким чином, це змушує вкотре повертатися до трагічних сторінок української історії, які визначали не українці, а радянсько-польські режими, а їх наслідки гіркотять життєву долю вже не одного покоління.

Після Другої світової війни, у зв'язку із вересневими радянсько-польськими домовленостями 1944 р. ситуація на землях західного пограниччя щодо українства значно ускладнилася. І хоча, у своїй основі, укладачі міжнародної угоди під словом евакуація насправді замаскували багато підступних норм, які стали очевидними одразу після початку так званого переселення. Попри усі маніпулювання термінологією у тексті самої Угоди про так звану евакуацію, вона мала яскраво виражений примус і насильство. Під час перемовин, та офіційних пунктах домовленостей були задіяні нові потужні політико-адміністративні та ідеологічні чинники, спрямовані проти місцевої людності. Депортація 1944-1946 рр., місцевого населення з Лемківщини, стала найтрагічнішим етнополітичним експериментом СРСР та Польщі, які доводилося пережити лемкам в новітню добу.

У своєму дописі маємо нагоду привідкрити завісу пасивної споглядальності міжнародної спільноти на злочинні депортаційні акції етнічних українців-автохтонів із етнічних теренів. Робимо це виключно через розшукані архівні джерела, які вперше публікуємо за матеріалами очікуваної своєї монографічної студії.

Процес виселення українців з лемківських теренів впродовж 1940-х рр. проходив в умовах особливого українсько-польського напруження. З початком виселення радянсько-польські власті плекали надії на так звану евакуацію методом «бліцкригу». Однак згодом стало зрозумілим, що вона затягнеться, а тому терміни її завершення кілька разів переносилися, а очікувана добровільна евакуація змінилася депортацією.

Під час масового виселення польська адміністрація робила видиму спробу виступити миротворцем, ініціювавши наприкінці серпня 1945 р. зустріч у Варшаві з делегацією від українців Лемківщини. Проте самих делегатів обирали волості і тільки один мав репрезентувати повіт. Повітових представників номінувала польська влада, які зрозуміло були надійними підібраними кандидатами. Про односторонній формат зустрічі засвідчує виступ перед делегатами представника тимчасового уряду із лаконічною заявою, що українське населення, на підставі договору, мусить добровільно виїхати до УРСР. Цікаво, що жоден з делегатів не передав бажань скривджених лемків. Таким чином очевидним був видимий і формальний характер лояльності з боку польської адміністрації, яка спільно з радянським урядом продовжували нівелювати інтереси населення.

На фоні трагічних подій пов'язаних з насильницьким брутальним виселенням, знаходимо замітки у тогочасній пресі за кордоном, яка писала, що «світ байдуже приглядається до всього, що діється тепер на наших землях. Все, що там діється, б'є по засадах міжнародної моралі й руйнує підставові поняття загальнолюдської етики і справедливості» [10]. Про складні життєві драми українських родин із-за Сяну писала і американська періодика, повідомляючи про книгу В. Душника, де він оповідав історію післявоєнної радянської жорстокості. За словами автора «коли українці з післявоєнної Польщі не послушали радянського закликати виїздити до Радянської України “варшавські маріонетки” Сталіна застосували проти них терор та нечувану жорстокість. Цілі села були підпалені артилерією з виразною метою знищити їх» [11]. Автор намагався донести до світового українства, що у багатьох місцевостях холоднокрівно вбивали чоловіків, жінок і дітей, тероризуючи таким чином населення, згадував трагічні січневі події 1946 р. у с. Завадка-Морохів Сяноцького повіту, дебуло вимордуване усе населення, оскільки не бажало виїжджати до УРСР.

Вельми цікавим виглядає прагнення місцевої інтелігенції регіону, усвідомлюючи свою безпорадність і заручництво ситуації, апелювати до міжнародної спільноти щодо невинного виселення українців-автохтонів. У зв'язку з цим, вважаємо доцільним об'ємне цитування «Відкритого листа українців, які живуть за лінією Керзона під назвою «Всьому цивілізованому світу» написаному у жовтня 1945 р. [12]. Його рядки проливають багато світла на сам процес насильного виселення, а не переселення та пасивний споглядальний характер міжнародної спільноти. На самому початку листа чітко

акцентовано увагу на свідомій національній приналежності мешканців краю «Ми українські жителі етнографічних територій, яка лежить на захід від р. Сян». Із його змісту стає зрозумілим, що адресований лист до найбільш впливових країн, політиків, громадських організацій та інституцій словами: «Звертаємося до представників та урядів Великобританії, США, Франції, Швеції, Швейцарії, Туреччини. Особисто до президента Трумена, прем'єра Етлі, інших міністрів закордонних справ, які розробили і підписали статут ООН, до всіх глав християнських церков та Міжнародного Червоного Хреста і до совісті всього прогресивного культурного людства з відкритим листом про насильства і безправ'я, яке допускає по відношенню до нас армія та органи польського правління, сліпо виконуючи інструкції і розпорядження Москви». Автори наголошують, що «місцеве населення не хотіло і не хоче ні при яких умовах залишити свої землі і свої теперішні села. Офіційно об'явлено що переселення являється добровільним... Однак представники польських і радянських урядів весь час від осені 1944 р. проводили не добровільне переселення, а примусове виселення всепереч усім правовим постановам. Коли не оправдалась широко задумана пропаганда за переселення, тоді представники польського правління і більшовицькі переселенські комісії почали організовувати озброєні банди, які нападали на українські села, грабували, палили, вбивали людей, щоб шляхом терору змусити українців до виїзду. Коли не вдалась спроба виселення українців за допомогою терору, польський уряд у серпні 1945 р. кинув регулярні війська для примусового виселення українців». Дуже важливо, що значна частина місцевого проводу розуміла і усвідомлювала, що «Вся ця маса безправ'я і нечуваних злочинів над нами здійснюється тоді коли на весь світ проголошені свободи президента Рузвельта, статут ООН, коли президент Трумен об'являє початок золотого віку свободи і щастя, а знатні мужі Великобританії завіряють, що будуть стояти на сторожі права і справедливості у всьому світі. До нас українців, які живуть за лінією Керзона, явно порушено не тільки обов'язок накладений статутом ООН, але знищені самі скромні основи християнської моралі». Завершальними акордом листа є очікування реакції світової громадськості «Ми звертаємося з цим відкритим листом до всього культурного світу з глибокою надією». Таким чином, практично втративши надію на добровільне виселення цей лист був своєрідним рупором українців регіону до міжнародної спільноти, в надії що будуть почуті і підтримані.

Про примусовий характер виселення лемків, за яким губиться надумана добровільність засвідчує інформативний звіт з рейду УПА по Криниччині з листопада до грудня 1945 р., де зауважується що «випадки примусового виселення деяких родин є щоденним явищем. Селяни ... бажаючи за всяку ціну остатися на місці, готові виконати все, коби лише вблагати ласки в уряді. Не мало є також, що готові кожної хвилини змінити обряд і національність, ради залишення на своєму старому місці» [13, с. 581].

Водночас радянське керівництво практично не переймалося долею насильно виселених, натомість за звичною метою, декларувала видиме піклування про інші народи. Показовим у цьому відношенні є виступ на засіданні комітету з соціально-гуманітарних питань члена української делегації на І сесії генеральної асамблеї ООН письменника М. Бажана у лютому 1946 р. З його змісту довідуємося, що предметом обговорення стали пропозиції англійської делегації у питаннях про біженців. У самому виступі радянського делегата пролунало: «Перш за все є люди, які й досі на жаль не можуть повернутися на батьківщину», до яких він зачисляв іспанських антифашистів та євреїв... Він заявляє, що треба полегшити долю цих людей» [14, арк. 1]. У заяві радянського делегата доля цинізму просто очевидна, адже згадуючи про усіх хто втратив батьківщину, він звичайно свідомо замовчував про українських виселенців з Польщі та їх складне соціальне становище, про яке переконливо засвідчує масові заяви та петиції до найвищих партійних очільників.

Про жахливі умови суспільної адаптації та й загалом побутування виселених з Польщі в УРСР передають листи від виселенців, які надсилалися ними за кордон в надії, що їх прочитають родичі. Однак вони були перехоплені Міністерством внутрішніх справ УРСР. В одному з таких листів лемко, який проживав у Сталінській (нині Донецька – І.Л.) області повідомляв знайомим у Польщу: «Якщо почуєте, що Вас повинні переселяти, Ви нікого не слухайте, майте свою голову на плечах...» [15, арк. 100]. А Трохановський вже виселений у Кіровоградську область у листі до родичів в Канаду писав: «Наше життя тут погане . Такого життя як раніше вже не буде... Там ми працювали і знали за що, а тут працюємо і нічого не бачимо на цих колгоспних роботах» [15, арк. 101].

З архівних джерел відомо, що у 1940-х рр. в областях найбільшого скупчення лемківських родин (Тернопільська та Донецька області) перебували радянські уповноважені, які мали спілкуватися з виселеними лемками і вивчати умови їхнього поселення. Один з них Д. Вислоцький повідомляючи про організацію ними зборів згадував: «Біда в тому, що лемки мають в Америці половину свого населення і вони пишуть своїм родичам. Вони думали, що я повертаюся в Америку і надавали мені багато листів для своїх родичів. Якщо пустити ці листи в Америку то це матеріал для фашистської пропаганди» [15, арк. 61].

Благальні наміри лемків бачимо і у кількох віднайдених переважно анонімних листах, які вони давали Д. Вислоцькому з надією, що вони дійдуть до свого адресата. В одному з листів писаному у вересні 1946 р. виселеним із с. Довге Горлицького повіту читаємо: «Дорогі брати лемки в Америці. Хочу вам написати кілька слів про наше життя... Були ми у безвихідному становищі... Приїхали ми у Велику Україну в Кіровоградську область. Розвезли нас по 4-5 сімей у кожний колгосп, щоб народ не сходився один з одним... Коли хтось жалівся, то нас називали поляками і польськими буржуями... Тепер ми вернулися на Галицьку Україну і живемо по людях і просимо хліба. Дорогі

браття-лемки постарайтеся про нас. Щоб нас повернули на свою рідну землю інакше пропаде племя лемківське. Не можу вам про все наше життя розказати, тому що дуже важко» [15, арк. 80-81]. Аналогічну тональність віднаходимо в іншому анонімному вже колективному листі переданому у с. Микулино на Тернопільщині від виселених з Лемківщини: «Прохання до вас дорогі брати і сестри, які проживаєте в Америці... подайте нам руку допомоги...Коли ми були в наших Карпатах, то ми вважалися людьми, а тепер вважають нас гірше худоби... Зараз ми ходимо по людях і просимо на хліб. Живемо в голоді і холоді... І якщо ви відмовите у нашому проханні то наше лемківське племя на віки загине» [15, арк. 83]. Це ж саме читаємо і у листі лемка Яцевича із с. Веселівка: «У нас був сам Д. Вислоцький (Ваньо Гунянка)... Всі наші лемки просять, щоб ви там постаралися про нас, щоб ми всі повернулись додому» [15, арк. 84-85].

Аналізуючи документи, як і саму стенограму звіту уповноважених розуміємо, що владу цікавили листи проте іншого характеру. Зокрема представник влади Удовиченко цікавився «чи зустрічалися, фотографувалися з виселеними з Польщі, які віддали свою дочку за російського селянина». На його думку важливо щоб саме такі люди писали листи і «тоді кращої контрпропаганди вже бути не може» [15, арк. 64].

У цілому очевидним є, що влада дуже насторожено сприймала будь-які можливості щоб про характер виселення довідалася закордонна делегація. В архівних документах натрапляємо на повідомлення представників влади, що «у квітні 1946 р. у Сяноцький повіт прибули американці з метою перевірки принципу добровільності евакуації. Ми інформували про це Генерального уповноваженого польського правління у справах репатріації пана Вольського для прийняття ним мір, щоб делегація не була неправдиво інформована і своїми діями не перешкоджала евакуації» [15, арк. 99].

Натомість польські адміністративні кола, як довідуємось із аналогічних звітів, лукавили і вдавали, що ніколи не мали наміру зле відноситися до місцевого українського населення, водночас різко підкреслювали різницю між «русинами» і українцями, а останніх називали бандерівцями та відверто заявляли, що всі вони мусять виїхати до «раю» (тобто до УРСР – І.Л.).

У цьому контексті цікаво, що з документів датованих лютим 1946 р. довідуємося про посилення антирадянської пропаганди зі сторони осіб, які поверталися з УРСР назад у Польщу, до того ж повернення набувало масового характеру. Згідно архівних документів житель с. Боднарка Горлицького повіту С. Данило, який раніше був депортований у Харківську область нелегально повернувся до Польщі у рідне село і навіть вступив в ряди УПА та поширював серед населення антирадянську агітацію під час якої зазначав, що «евакуйовано разом зі мною 111 українських сімей не одержали житла, живуть дуже погано» [15, арк. 35]. Джерела також повідомляють про жителя Сяноцького повіту «М. Федака, який у грудні 1944 р. був депортований в Одеську область,

повернувся назад у Горлицький повіт вступив до УПА і активно проводив роботу на зрив евакуації, командував групою бійців з 200 чоловік на території Горлицького повіту, під псевдо “Лис”» [15, арк. 35-36]. Однак практика повернення додому після ознайомлення з радянською дійсністю, нелюдськими умовами поселення, насильницькою колективізацією, була тільки спочатку, коли ті хто прибув в УРСР підробляли документи, записуючись поляками, щоб тільки повернутися додому. Згодом, за допомогою адміністративного ресурсу влада закрила кордон і таким чином унеможливила повернення лемків у рідні села.

Проблема опору насильницькому виселенню одна з найскладніших для дослідників. Споглядаючи на рівень протестної активності лемків очима дослідника він вимальовується нам як не високий. В основному вона була вербальною – на рівні поодиноких протестів. У зв'язку з цим, можемо однозначно стверджувати, що явна регіональна катастрофа серйозного опору через протестні акції не викликала, до того ж як на локальному так і на міжнародному рівні. У світлі викладеного доречними є міркування, що індивід за наслідками радянсько-польських зговорів, як і загалом у радянській системі був поставлений перед дилемою: прийняти нав'язувані згори правила гри в ім'я виживання чи протестувати. Іншого було не дано, тому, що державний терор здебільшого був превентивним, залякуючим і атмосфера страху пронизувала усе суспільство згори донизу.

Водночас пасивна споглядальна позиція світової спільноти щодо подій жорстокого виселення впродовж 1944-1946 рр. дозволила польській владі провести найжорстокішу післявоєнну акцію проти місцевого українства, відому як «Операція Вісла» у квітні-липні 1947 р., яка безпідставно у мирний час мала своїм завданням не тільки переселити рештки українських родин (близько 148 тис. осіб), а затерти сліди їхнього національного образу. Доступні документи вказують, що задум виселення української людності виник осінню 1946 р., а в січні 1947 р. розпочалися інтенсивні приготування до його реалізації. У звіті заступника шефа Генерального штабу Війська польського генерала С. Моссора до міністра Народної оборони Польщі М. Жемеського у лютому 1947 р. повідомлялося: «При розгляді ситуації на терені Краківської округи виявилася проблема українських залишків. Чимало українських одиниць і цілих родин скрилися в лісах... становлячи базу для банд УПА. Позаяк Радянський Союз зараз уже не приймає тих людей, видається конечним весною провести енергійну акцію переселення тих людей поодинокими родинами в розпорощенні на всіх “одзисканих” землях де швидко асимілюються» [16, с. 2]. З перспективи часу, як і самих документальних рядків стає зрозумілим, що польська влада не приховувала своїх завдань щодо прикорданних українських етнічних теренів та визнавали, що головною метою переселення осадників «Вісли» є їхня швидка асиміляція в нових умовах та докладали усіх зусиль. У зв'язку з цим ставилося завдання, представників інтелігенції розселити окремо,

заборонено спілкуватися українською мовою, збиратися гуртом і навіть уживати слово «українець». Польські спецслужби ретельно слідкували та всіляко перешкоджали будь-яким спробам українського духовництва організувати навколо себе українську громадськість.

Необхідно підкреслити, що і цього разу міжнародна спільнота пасивно повелася щодо означених подій, у зв'язку з чим україномовна періодика закордоном акцентувала на цьому увагу. Ніби слова докору на шпальтах газети «Наше життя» у Мюнхені лунало: «Трагедією, що її переживає наш народ, а зокрема в сучасну хвилину – повинні зацікавитися міжнародні чинники, принаймні ті, що сидять поруч із сьогоднішніми “найдемократичнішими” урядами з-за залізної завіси за одним столом в ООН» [10, с. 4]. Своїм дописом газета намагалася донести до громадськості, що Варшавський уряд проводить виселення 1947 р., порушуючи не тільки засади Атлантичної Хартії, яких Польща зобов'язана дотримуватися як член ООН, але й заперечуючи основні принципи власної конституції.

Нині тематика депортаційних процесів для українців і поляків є неоднозначною, як у трактуванні так і політиці пам'яті. Депортація українців прикордоння є конфліктом історичної пам'яті обох народів: українці хочуть пам'ятати історію, яку поляки воліють забути. Загалом автор робить висновок, що міжнародна спільнота не виправдала надій і сподівань українців, водночас коли останні переживаючи, за висловом проф. М. Литвина «війну після війни» поступово втрачали батьківські землі, де вони були автохтонами.

Список використаних джерел та літератури

1. Кіцак В. Депортація українців з Польщі в УРСР у 1944–1946 рр. та їх соціально-економічна адаптація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. – Чернівці, 2003.
2. Байкеніч Д. Переселення українців із Польщі до Східних областей УРСР у другій половині 1940-х років. : дис... канд. іст. наук зі спеціальності 07.00.01 – Історія України. – Луганськ, 2013.
3. Боднарчук Ю. Шлях розпачу і надії. Соціально-економічні умови депортації та розселення на Тернопільщині українців із Польщі. – Тернопіль: «Економічна думка ТНЕУ», 2012. – 332 с.
4. Кабачій Р. Вигнані в степи. Депортація українців із Польщі на Південь України в 1944–1946 роках. – К.: Люта справа, 2019. – 624 с.
5. Пронь Т. «Евакуація» – депортація українського населення з території Польщі в Україну відповідно до укладеної угоди між урядами УРСР і ПР 9 вересня 1944 р. // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Історичні науки. – 2009. – Т. 94, Вип. 81. – С. 57-62.
6. Гонтар Т. Адаптація українських переселенців з Польщі у південних областях України у 1944–1946 рр. з позиції історії повсякденності // «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14-15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О.М., Нагайко Т.Ю.]. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – С. 174-176.
7. Любчик І. Розселення та після воєнні реалії повсякденного життя переселенців із Закарпаття в Івано-Франківській області // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2015. – № 27. – С. 145-149.

8. Drozd R., Halczak B. Dzieje ukraińców w Polsce w latach 1921-1989 / Українське товариство історичне. – Zielona Góra – Słupsk, 2010. – 208 s.
9. Гальчак Б. Проблеми національної ідентичності лемків в Польщі // Етнічна історія народів Європи. – 2008. – Вип. 26. – С. 21-28.
10. Більський Е. Трагедія Холмщини і Підляшшя // Наше життя. – 1947. – 28 липня. – Ч. 29. – С. 3-4.
11. «Смерть і знищення на лінії Керзона» // Промінь. – 1948. – 20 жовтня. – № 29. – С. 2.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 4959. – Оп. 1. – Спр. 28.
13. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 33. – Тактичний відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали) / Ред. П. Потічний та І. Лико. – Торонто – Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2001. – 900 с.
14. Державний архів Львівської області. – Ф. 221. – Оп. 2. – Спр. 2084.
15. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 2606.
16. Місило Є. Акція «Вісла» // Лемківщина. – 1992. – № 3. – С. 2.

References

1. Kitsak, V. (2003) *Deportatsiya ukrayintsv z Pol'shchi v URSS u 1944-1946 rr. ta yikh sotsial'no-ekonomichna adaptatsiya* [Deportation of Ukrainians from Poland to the USSR in 1944-1946 and their socio-economic adaptation]. Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk. Chernivtsi. [In Ukrainian].
2. Baykyenich, D. (2013) *Pereselelnya ukrayintsv iz Pol'shchi do Skhidnykh oblastey URSS u druhiy polovyni 1940-kh rokiv* [Resettlement of Ukrainians from Poland to the Eastern regions of the USSR in the second half of the 1940s]. Dys... kand. ist. nauk zi spetsial'nosti 07.00.01 – Istoriya Ukrayiny. Luhans'k. [In Ukrainian].
3. Bodnarchuk, Yu. (2012) *Shlyakh rozpachu i nadiyi. Sotsial'no-ekonomichni umovy deportatsiyi ta rozselelnya na Ternopil'shchyni ukrayintsv iz Pol'shchi* [The path of despair and hope. Socio-economic conditions of deportation and resettlement of Ukrainians from Poland in Ternopil region]. Ternopil': "Ekonomichna dumka TNEU". [In Ukrainian].
4. Kabachiy, R. (2019) *Vyhnani v stepy. Deportatsiya ukrayintsv iz Pol'shchi na Pivden' Ukrayiny v 1944-1946 rokakh* [Exiled to the steppes. Deportation of Ukrainians from Poland to the South of Ukraine in 1944-1946]. Kyiv: Lyuta sprava. [In Ukrainian].
5. Pron', T. (2009) "Evakuatsiya" – deportatsiya ukrayins'koho naselennya z terytoriyi Pol'shchi v Ukrayinu vidpovidno do ukladenoyi uhody mizh uryadamy URSS i PR 9 veresnya 1944 r. ["Evacuation" – the deportation of the Ukrainian population from Poland to Ukraine in accordance with the agreement between the governments of the USSR and the PR on September 9, 1944]. *Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu im. Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohyl'anska akademiya". Ser.: Istorychni nauky* [Scientific Proceedings of the Black Sea State University. Petro Mohyla of the Kyiv-Mohyla Academy complex. Ser.: Historical Sciences], 94, (81), 57-62. [In Ukrainian].
6. Hontar, T. (2010) *Adaptatsiya ukrayins'kykh pereselentsiv z Pol'shchi u pivdennykh oblastyakh Ukrayiny u 1944-1946 rr. z pozytsiyi istoriyi povsyakdennosti* [Adaptation of Ukrainian immigrants from Poland in the southern regions of Ukraine in 1944-1946 from the standpoint of the history of everyday life]. In Lukashevych, O.M. & Nahayko, T.Yu. (eds.). "Istoriya povsyakdennosti: teoriya ta praktyka": *materialy Vseukr. nauk. konf., Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy, 14-15 trav. 2010 r.* ["History of everyday life: theory and practice": materials All-Ukrainian. Science. conf., Pereyaslav-Khmelnytsky, May 14-15. 2010]. (pp. 174-176). Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy. [In Ukrainian].
7. Lyubchuk, I. (2015) *Rozselelnya ta pislya voyenni realiyyi povsyakdennoho zhyttya pereselentsiv iz Zakerzonn'ya v Ivano-Frankivs'kuy oblasti* [Resettlement and post-war realities of everyday life

- of migrants from Zakerzon in Ivano-Frankivsk region]. *Halychyna. Naukovyy i kul'turno-prosvitniy krajeznavchyy chasopys* [Galicia. Scientific and cultural-educational local lore journal], 27. 145-149. [In Ukrainian].
8. Drozd, R. & Halczak, B. (2010) *Dzieje ukraińców w Polsce w latach 1921-1989 / Ukraińskie towarzystwo historyczne*. Zielona Góra – Słupsk. [In Polish].
  9. Hal'chak, B. (2008) Problemy natsional'noyi identychnosti lemkiiv v Pol'shchi [Problems of Lemko national identity in Poland]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy* [Ethnic history of the peoples of Europe], 26, 21-28. [In Ukrainian].
  10. Bil's'kyy, E. (1947) Trahediya Kholmshchyny i Pidlyashshya [The tragedy of Kholm and Podlasie]. *Nashe zhyttya* [Our life], 29, 3-4. [In Ukrainian].
  11. "Smert' i znyshchennya na liniyi Kerzona" ["Death and destruction on the Curzon line"]. (1948, 20 zhovtnya). *Promin'* [Ray], 29, 2. [In Ukrainian].
  12. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrayiny [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. – F. 4959. – Op. 1. – Spr. 28. [In Ukrainian].
  13. Potichnyy, P. & Lyko, I. (eds.) (2001) *Litopys Ukrayins'koyi Povstans'koyi Armiyi. T. 33. Taktychnyy vidtynok UPA 26-yy "Lemko": Lemkivshchyna i Peremyshchyna (Dokumenty i materialy)* [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army. Vol. 33. Tactical section of the UPA 26th "Lemko": Lemko and Peremyshl (Documents and materials)]. Toronto – L'viv: Vyd-vo "Litopys UPA". [In Ukrainian].
  14. Derzhavnyy arkhiv L'vivs'koyi oblasti. F. 221. Op. 2. Spr. 2084. [In Ukrainian].
  15. TSDAHO Ukrayiny [State Archives of Lviv Region]. F. 1. Op. 23. Spr. 2606. [In Ukrainian].
  16. Misylo, Ye. (1992) Aktsiya "Visla" [Action "Vistula"]. *Lemkivshchyna* [Lemkivshchyna], 3, 2. [In Ukrainian].

Любчик И.Д. Депортация украинцев с этнических территорий в Польшу и созерцательность международного сообщества в 1944-1946 гг.

В статье автор делает попытку рассмотреть характер созерцательности международного сообщества по депортационным процессами украинцев с территории этнических земель в Польшу в течение 1944-1946 гг. Реализацию задачи автор выполняет через архивную документалистику, что в определенной мере оправдывает объемные цитирования. Сегодня тематика послевоенного переселения для украинцев и поляков является неоднозначной, как в трактовке так и политике памяти. Депортация с украинский приграничья является конфликтом исторической памяти обоих народов: украинцы хотят помнить историю, которую поляки предпочитают забыть. Об ужасных условиях общественной адаптации выселенных из Польши в УССР узнаем из эпистолярия выселенных, который направлялся ними за границу в надежде, что письма прочитают родственники. Однако они были перехвачены Министерством внутренних дел УССР. В этом ключе сознательная часть местной интеллигенции региона осознавала пассивную позицию международного политикума и общественности относительно неоправданного выселения украинцев-автохтонов, но искренне стремилась и ожидала ее помощи. Об этом убедительно свидетельствует анализ Открытого письма украинцев, живущих за линией Керзона под названием «Всемирному цивилизованному миру» написанного в октябре 1945 г. Потеряв надежду на добровольное выселение это письмо было своеобразным рупором украинцев региона к международному сообществу, в ожидании, что будут услышаны и поддержаны. Автор делает вывод, что международное сообщество не оправдало надежд украинцев, оказавшихся в «войне после войны» потеряв родительские земли, где они были автохтонами.

Депортация 1944-1946 гг., местного населения из Лемковщины, стала трагическим этнополитическим экспериментом СССР и Польши, который приходилось пережить лемкам в новейшее время.

Ключевые слова: Закерзонье, депортация, международное сообщество, лемки, адаптация, украинцы-автохтоны.

Liubchuk I. Deportation of Ukrainians from Ethnic Areas in Poland and Contemplation of the International Community in 1944-1946.

In the article, the author attempts to consider the nature of contemplation of the international community on the deportation of Ukrainians from ethnic lands in Poland during 1944-1946. The author implements this task through archival documentation, which to some extent justifies extensive quotations. Today, the subject of post-war resettlement for Ukrainians and Poles is ambiguous, both in interpretation and in the politics of memory. The deportation of Ukrainians of the borderlands is a conflict of the historical memory of both peoples: Ukrainians want to remember the history which Poles prefer to forget. We learn about the terrible conditions of social adaptation of Polish deportees in the USSR from the epistolary of deportees, which they had been sending abroad in hope that relatives would read the letters. However, the Ministry of Internal Affairs of the USSR had been intercepting those letters. In this sense, a conscious part of the local intelligentsia of the region was aware of the passive position of international politicians and the public on the unjustified eviction of autochthonous Ukrainians, but sincerely sought and expected its help. The analysis of The Open Letter of Ukrainians living behind the Curzon line entitled "To the whole civilized world" written in October 1945 convincingly evidences it. Losing hope of voluntary eviction, this letter was a kind of mouthpiece of Ukrainians in the region to the international community, hoping to be heard and supported. The author concludes that the international community did not live up to the hopes and expectations of Ukrainians who found themselves in a "war after war" and gradually lost their native lands, where they were indigenous.

The deportation of 1944-1946, the local population from Lemkovschina, became a tragic ethnopolitical experiment of the USSR and Poland, which Lemkos had to survive in modern times.

Keywords: *Zakerzonnia, deportation, the international community, Lemkos, adaptation, autochthonous Ukrainians.*